

УДК 94 (477)

Ірина Смільська

МИРОТВОРЧІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ НАПРЯМКІВ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ООН

У статті проаналізовано один із головних напрямків співпраці України та ООН, значення миротворчої діяльності для України.

Ключові слова: Україна, Організація Об'єднаних Націй, миротворчі операції, зовнішня політика.

Останнім часом питання зовнішньополітичної орієнтації України набувають гострого політичного звучання. Увага політиків, науковців, фахівців у сфері міжнародних відносин та експертів дедалі більше концентрується на визначенні геополітичного місця України стосовно світових центрів впливу, глобальних енергетичних систем, торговельних потоків, а також основних засад безпеки країни.

У миротворчій діяльності Україна, можливо і не у повній мірі, але стабільно проявляє себе на міжнародній арені, співпрацюючи у всіх напрямках миротворчої діяльності Організації Об'єднаних Націй.

За останні роки наукова зацікавленість до вивчення міжнародних аспектів історії України, миротворчої діяльності підвищилась як у вітчизняній, так і зарубіжній історіографії. Певним чином це пояснюється зростанням ролі України на міжнародній арені, зокрема у розв'язанні питань, що виникають перед світовим співтовариством. Об'єктивне вивчення ролі та внеску українських миротворців у проведення операцій під егідою ООН сприятиме утвердженню України як рівноправного члена світової спільноти. Питання миротворчої діяльності нашої держави представлені у працях С. Віднянського [1], В. Гевко [2], М. Голика [3], О. Дронговського [4], О. Іжака [5], С. Кіреєва [6], А. Леги [7], Ю. Палагнюк [9], О. Пацьох [10], Г. Шелест [17], Л. Чекаленко [16]. Але миротворча діяльність потребує подальшого дослідження, особливо у зв'язку із сучасними подіями у світі та Україні.

Метою даної статті є дослідження значення миротворчої діяльності України, як одного із головних напрямків співпраці з ООН.

На межі ХХ–ХХІ ст. світове співтовариство переходить до нової ери – глобалізації розвитку. Цей період відкриває для людства не лише нові, небачені досі можливості розвитку і якісного зростання, але й незнані загрози, проблеми та глобальні конфлікти. Якщо суспільство хоче не лише виживати, а й домагатися вищого рівня розвитку для всіх країн, воно повинне шукати нових шляхів подолання криз і конфліктів.

Досвід другої половини ХХ ст. показує, що жодні специфічні умови, особливості національного розвитку, кризові стани і внутрішні трансформації не можуть відмінити або відкласти неминучу дію об'єктивних законів глобалізаційного розвитку. Країни, які виявляться неспроможними “зайняти місце в експресі світової цивілізації, неминуче опиняться під його колесами”. Таким є закон сучасного розвитку – закон глобалізації [2].

В умовах загрози ядерної війни й безперервних локальних конфліктів, підтримка миру стала одним з найважливіших завдань Організації Об'єднаних Націй, а операції миротворців у блакитних касках – одним з найбільш видатних напрямків її діяльності.

Відродження і становлення незалежної України синхронізувалось у часі з періодом закінчення “холодної війни” й започаткуванням так званого нового міжнародного порядку в умовах прискореної глобалізації світу, внаслідок чого наша країна опинилася в епіцентрі масштабних геополітичних зрушень. Це поставило Україну перед стратегічним викликом – ефективної адаптації до об’єктивно існуючих умов сучасної системи міжнародних відносин. Основним завданням національної держави стає забезпечення конкурентної спроможності у жорстко прагматичних обставинах, адже процес глобалізації досить відчутно обмежує свободу маневру керівних кіл новоутворених держав, і не лише на пострадянському просторі. Складність цього перехідного періоду від “холодної війни” до нового світового порядку, з притаманними йому суперечностями і співіснуванням елементів нової й залишків попередньої епохи, зумовили певні особливості становлення зовнішньополітичного курсу незалежної України [1, с. 19].

Набуття членства України в ООН є особливою сторінкою зовнішньополітичної діяльності Української держави, нагромадження досвіду міжнародного спілкування, що пізніше відіграло позитивну роль у розбудові та становленні міжнародної політики суверенної України [16, с. 296].

Заснована на принципах суверенної рівності всіх держав-членів, ООН визначила основні завдання: підтримувати мир і безпеку між народами, вживати колективних заходів, спрямованих на відвернення й усунення загрози миру, ліквідації актів агресії, сприяти міжнародній співпраці у вирішенні економічних, соціальних і культурних проблем, розвивати повагу до прав людини і основних свобод для всіх народів незалежно від раси, статі, релігії і мови [13].

З плином часу в діяльності Організації Об’єднаних Націй з підтримки миру відбулась еволюція, щоб ООН відповідала необхідності задоволення потреб різних конфліктів і політичного ландшафту, що змінюється. У врегулюванні міжнародних криз і конфліктів на сучасному етапі саме на ООН покладена головна відповідальність з підтримки міжнародного миру і безпеки. Слід зазначити, що ООН була створена для об’єднання всіх держав з метою протидії загрозам міжнародному миру і стабільності. Таким чином, міжнародний мир і безпека багато в чому залежать від результатів діяльності ООН, консолідації зусиль світової спільноти у боротьбі з новими загрозами міжнародному миру і стабільності [11, с. 77, 82].

У складі ООН немає військових підрозділів. Це змушує її звертатись у певних випадках до деяких країн або міжнародних організацій (у першу чергу, НАТО), які спроможні втілити рішення Ради Безпеки ООН. Статут цієї міжнародної організації дає змогу укладати регіональні угоди чи створювати органи для вирішення питань з підтримання миру та безпеки, що відповідає її цілям. Так, статті 51 та 52 Статуту ООН надають таким регіональним організаціям, як ЄС, ОБСЄ, НАТО законні підстави для заходів з підтримки миру. Для цього потрібна згода п’яти постійних членів РБ ООН, до якої з різних причин буває надзвичайно важко дійти під час вирішення питання про застосування сили [9, с. 32].

Завершення холодної війни та виникнення так званих “нових воєн” – як правило, внутрішніх конфліктів, характерними рисами яких є: асиметрія між воюючими сторонами, уникнення традиційних методів збройної боротьби, навмисне спрямування ударів проти цивільного населення, вирішальна роль економічних мотивів і плинність складу учасників (глобальних і локальних, державних і недержавних) – стали початком нової фази еволюції миротворчої діяльності. Частота, з якою сьогодні запроваджуються миротворчі місії у слабких чи недієздатних державах, де після років зтяжкого конфлікту залишаються “дрімаючі сили війни та насильства”, зумовила радикальне переосмислення

миротворчої діяльності, артикуляцію завдань місій і способів, у які ці завдання мають виконуватися.

Традиційно завданнями миротворчих операцій були звичайний моніторинг дотримання угод з припинення вогню, розмежування конфліктуючих сторін, підтримання буферних зон; миротворчі місії мали керуватися принципами нейтралітету, неупередженості, невтручання без згоди конфліктуючих сторін і застосування сили лише для самозахисту. Паралельно з діяльністю миротворців у рамках подібних традиційних мандатів на таких театрах, як Кіпр, Голанські висоти та Кашмір, на початку 1990-х років в Анголі, Камбоджі та Сальвадорі, почали запроваджуватися операції ООН другого покоління. До переліку завдань цих нових, багатоаспектних операцій увійшли, крім іншого:

- 1) роззброєння, демобілізація і реінтеграція (РДР) колишніх комбатантів;
- 2) реформування секторів судочинства та безпеки;
- 3) підтримка розширення державної влади та контролю;
- 4) допомога у проведенні виборів;
- 5) забезпечення захисту прав людини.

Більшість цих завдань сьогодні є невід'ємними складовими мандатів багатоаспектних миротворчих операцій [12, с. 116].

Розглядаючи питання щодо участі України у складі міжнародних сил у попередженні або врегулюванні конфліктів, слід зазначити, що головну роль в цьому питанні відіграє Організація Об'єднаних Націй, головна мета якої при заснуванні вбачалася у врегулюванні суперечок і конфліктів між державами, в боротьбі проти агресії з боку держав. Саме вона визначає основні напрями діяльності миротворців. Діяльність ООН щодо збереження, відновлення та зміцнення миру і міжнародної безпеки протягом всього існування організації знаходиться у постійній еволюції. Миротворча діяльність ООН – сукупність дипломатичних, політичних, економічних, воєнних заходів, що проводиться під керівництвом Ради Безпеки, Генерального Секретаря ООН з метою попередження й врегулювання конфліктів зі згоди усіх зацікавлених сторін й застосуванням переважно не примусових дій [7, с. 486].

Діяльність Організації Об'єднаних Націй з підтримки миру є унікальним і динамічним інструментом, який розроблено Організацією як один із шляхів для надання допомоги країнам, що роздираються конфліктами, у створенні умов для встановлення міцного миру.

Україна, яка входить до першої десятки держав за участю в миротворчих місіях, з липня 1992 р., у статусі незалежної держави, почала брати участь у миротворчих операціях під егідою міжнародних організацій, що підтверджує дійсні наміри нашої держави щодо активного включення до колективних заходів збереження миру та стабільності як у Європі, зокрема, так і у світі, загалом. Основою для будь-якої миротворчої місії є чіткий і точний мандат ООН або ОБСЄ, розроблений шляхом консультацій з державами учасницями або зацікавленими сторонами, який охоплює всі основні елементи миротворчої операції. Виняток складають ситуації на основі глави VII Статуту (про примусові заходи для відновлення миру). Але основним критерієм є те, що держава, військовий контингент якої бере участь в операції з підтримання миру, повинна бути абсолютно нейтральною до кожної з воюючих сторін і мати при цьому лише одну мету – врегулювати збройний конфлікт [4, с. 90].

Будучи членом-засновником Організації Об'єднаних Націй, тим не менше, Україна почала брати участь у миротворчих операціях лише після проголошення незалежності. Участь нашої держави у миротворчих операціях розпочалася із затвердження Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 року № 2538-ХІІ “Про участь батальйонів Збройних сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої

Югославії”. За роки незалежності більше 35000 українських військовослужбовців взяли участь у миротворчих операціях по всьому світу. Україна була названа серед 20 найактивніших держав-миротворців [16, с. 26].

Відповідно до Закону України “Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки” міжнародні операції з підтримання миру і безпеки – міжнародні дії або заходи, спрямовані на виконання миротворчих чи гуманітарних завдань, які здійснюються за рішеннями Ради Безпеки ООН відповідно до Статуту Організації Об’єднаних Націй, ОБСЄ, інших міжнародних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки, згідно з положеннями глави VIII Статуту ООН, а так само дії і заходи багатонаціональних сил, багатонаціональних військових формувань високої готовності, які проводяться під загальним контролем Ради Безпеки ООН.

На цей час міжнародна миротворча діяльність здійснюється з такими завданнями:

- запобігання виникненню міждержавних або внутрішніх збройних конфліктів;
- врегулювання або створення умов для врегулювання міждержавних, а також внутрішніх збройних конфліктів за згодою сторін конфлікту або з використанням примусових заходів за рішенням Ради Безпеки ООН;
- надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок міждержавних або внутрішніх збройних конфліктів;
- забезпечення безпеки і додержання прав людини;
- надання допомоги у подоланні наслідків конфліктів;
- усунення загрози миру, порушень миру чи акту агресії;
- запобігання виникненню міждержавних або внутрішніх конфліктів.

Якщо український контингент буде справлятися з поставленими завданнями, то й як наслідок її авторитет на міжнародній арені теж буде лише рости [6, с. 94].

Україна не тільки приймає участь безпосередньо у миротворчих місіях, але й за окремими угодами надає інфраструктурну підтримку (транзит вантажів) для проведення операцій США і НАТО в Афганістані, персонал (на сьогодні кілька поліцейських) для місій ОБСЄ в Сербії і Киргизстані (фактично, це місцеві офіси ОБСЄ). Додатково, за угодою SALIS українська авіакомпанія “Авіалінії Антонова” (державна) здійснює перевезення в інтересах НАТО, і за контрактами з ООН компанія “Українські вертольоти” (приватна) надає для використання у миротворчих операціях вертольоти Мі-8МТ (оренднуються у міністерства оборони України), пілотів і обслуговуючий персонал [5].

У зв’язку з трагічними подіями в США 11 вересня 2001 р. Україна приєдналася до глобальної антитерористичної коаліції та висловила готовність докласти максимальних зусиль для спільної боротьби з міжнародним тероризмом, насамперед у рамках ООН. На 56-й сесії Генасамблеї і засіданнях Ради Безпеки ООН делегація України виступила з низкою ініціатив, спрямованих на активізацію міжнародного співробітництва в цій сфері, серед них – проголошення 11 вересня Днем боротьби з міжнародним тероризмом; проведення спеціального засідання Ради Безпеки ООН на рівні міністрів закордонних справ щодо подальших кроків у цьому напрямі, яке відбулося 12 листопада 2005 р.; створення міжнародної універсальної антитерористичної структури [10].

Враховуючи значимість миротворчої діяльності у забезпеченні міжнародного миру та створенні сприятливих зовнішніх умов для розвитку і безпеки нашої держави, Україна має й надалі залишатися активним її учасником. При цьому основну увагу слід приділити розширенню участі України у міжнародних миротворчих операціях як одній із найбільш результативних форм міжнародної миротворчої діяльності. Вітчизняні дослідники у своїх працях неодноразово

наголошували на тому, що досягнення найбільш значущих результатів у міжнародному військовому співробітництві можливе лише за умови виваженого, чіткого та послідовного впровадження системи відповідних заходів. А отже, необхідними є розробка методологічної та методичної основи досліджень системи міжнародного військового співробітництва та обґрунтованість комплексу державних заходів щодо реалізації ефективного регулювання діяльності українських миротворчих контингентів [6, с. 94].

Підтвердженням цілеспрямованої та послідовної політики України у цьому напрямку є те, що за роки незалежності більше 35 тисяч українських військовослужбовців виконували миротворчі місії у різних регіонах світу. За цей час Україною було накопичено величезний як військовий, так і політичний досвід у проведенні відповідних операцій, який держава мала змогу продемонструвати в одній зі своїх найбільших миротворчих місій в Іраку [9, с. 33].

Україна, як держава з великим миротворчим поліцейським потенціалом та значним досвідом участі у миротворчих операціях може, та має збільшувати свою присутність у миротворчих операціях ООН у світі, використовуючи свою участь не тільки для зміцнення міжнародного престижу та забезпечення присутності на міжнародній геополітичній арені, але і для підвищення боєздатності та професіоналізму міліції шляхом отримання міжнародного досвіду та фінансових компенсацій від участі у миротворчій діяльності.

Розуміючи перспективність розвитку співробітництва з ООН, у 2011 році керівництво МВС України прийняло принципове рішення щодо відкриття у Постійному представництві України при ООН у м. Нью-Йорк посади представника МВС України, що надало додаткового імпульсу співпраці МВС із Секретаріатом ООН [8].

Бездоганне виконання завдань, мужність і високий професіоналізм особового складу наших військових контингентів створили українським миротворцям заслужено високий авторитет у керівництва ООН, ОБСЄ, НАТО та інших міжнародних організацій і стали основними підставами для запрошення України до участі в подальших миротворчих заходах [15, с. 102].

Україна приділяє належну увагу такому напрямку співробітництва з Секретаріатом ООН, як організація підготовки в Україні міжнародного миротворчого персоналу на основі стандартизованих навчальних модулів, розроблених ООН та за сприяння інструкторів Організації. За результатами успішного проведення міжнародного курсу для військових спостерігачів ООН на базі Яворівського навчального центру експерти Організації сертифікували Курс підготовки офіцерів для багатонаціональних штабів у відповідності стандартам підготовки ООН [14].

За роки участі в міжнародній миротворчій діяльності органи військового управління, командування та штаби набули значного досвіду формування миротворчих підрозділів, їх підготовки до виконання завдань, організації всебічного забезпечення, проведення ротації, встановлення чіткої взаємодії з керівництвом місій ООН, ОБСЄ, НАТО та інших міжнародних організацій. Відпрацьовано низку державних законодавчих актів, підписано двосторонні міжнародні угоди, які регламентують і забезпечують у правовому й матеріальному аспектах діяльність миротворчих контингентів Збройних Сил України [15, с. 105].

Однак, необхідно відзначити, що досі Україна мало представлена серед міжнародного цивільного персоналу миротворчих місій. Фактично вся діяльність зосереджена лише у військовій сфері, в той час як наші партнери все більше уваги приділяють саме цивільному компоненту миротворчої діяльності. Такий перекис обумовлений не лише висококваліфікованою роботою українських

військовослужбовців, а й недостатньою роботою МЗС України. Адже участь цивільного персоналу надасть додаткові можливості для налагодження майбутніх взаємовигідних контактів у країні перебування [17, с. 28].

Миротворча діяльність зміцнює імідж України на міжнародній арені, створює сприятливі передумови для інтересів нашої держави у різних регіонах світу, налагодження та розвитку військово-технічного співробітництва зі збройними силами інших держав, а також сприяє набуттю українськими військовослужбовцями цінного професійного досвіду. Потреба у миротворчості ООН все більше зростає, а покладені на миротворців завдання стають дедалі складнішими і багатоплановими. Нині військові в “блакитних шоломах” та їх цивільні колеги не лише роблять якісний внесок у розв’язання конфліктів, але й все активніше долучаються до стабілізаційних і політичних перехідних процесів у країнах на пост конфліктних етапах. У цьому зв’язку слід відзначити триваючий процес реформ в ООН, який підтримується Україною з метою підвищення ефективності та вдосконалення механізмів проведення миротворчих операцій та запобігання конфліктам [3, с. 23].

Україна активно підтримує миротворчу діяльність ООН. Миротворча діяльність України в рамках ООН не обмежується лише військовими аспектами. Україна широко представлена в підрозділах Цивільних поліцейських сил ООН. Участь України в миротворчій діяльності разом з ООН підвищує авторитет держави на міжнародній арені, дає змогу взяти участь в створенні колективної безпеки в світі, зробити свій внесок у підтримання міжнародного миру і стабільності. Важливим моментом є те, що беручи участь у миротворчій діяльності, Україна має змогу отримати новий військовий досвід, українські миротворці мають можливість набувати досвіду у європейських та американських військових.

Список використаних джерел

1. *Віднянський С.* Особливості становлення зовнішньої політики незалежної України / С. Віднянський // Міжнародні зв’язки України: наукові пошуки і знахідки. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – № 20. – С. 18–40.
2. *Гевко В.* Україна в контексті тенденцій сучасного світового розвитку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ues/2009_3/Articles/3/Viktoriya%20Hevk.pdf
3. *Голик М. М.* Українські миротворці як приклад мужності, відваги та героїзму / М. М. Голик // Військово-науковий вісник. – 2012. – Вип. 18. – С. 15–25.
4. *Дронговський О. С.* Правове регулювання участі Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки / О. С. Дронговський // Юридична наука. – 2013. – № 5. – С. 89–98.
5. *Їжак О. І.* Багатонаціональні операції за участю України: юридичні, політичні і військові аспекти реалізації політики позаблоковості. Аналітична записка. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dp.niss.gov.ua/articles/414/>
6. *Кіреєв С. Л.* Правове регулювання участі Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки / С. Л. Кіреєв // Юридична наука. – 2014. – № 1. – С. 92–99.
7. *Лега А. Ю.* Основні напрямки діяльності українських миротворчих підрозділів (1992 – 2006 рр.) / А. Ю. Лега // Україна ХХ ст.: Культура, ідеологія, політика. – 2007. – Вип. 12. – С. 485 – 494.
8. *Міжнародна миротворча діяльність МВС України. Перспективи розвитку на 2015 рік.* – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://naiau.kiev.ua/smc/index.php/ua/mizhnarodna-murotvorcha-dialnist-mvs-ukrainy.html>
9. *Палагнюк Ю. В.* Сучасний стан та перспективи співробітництва НАТО та України у сфері миротворчості / Ю. В. Палагнюк // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Політологія. – 2008. – Т. 93. – Вип. 80. – С. 31–34.
10. *Пацьох О. С., Раєвич Т. І.* Участь України в миротворчій діяльності Організації Об’єднаних Націй. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nvnu/misnarod_vidnos/2008_6/R1/7.pdf
11. *Penin I. B.* Миротворчий інститут ООН: віхи створення та розвитку // Військово-науковий вісник. – 2012. – Випуск 18. – С. 77–84.
12. *СІПРІ 2007: Щорічник: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова; редкол. укр. вид.: Л. Шангіна (головний редактор) та ін. – К.: Заповіт. – 2008. – 624 с.*

13. *Україна у міжнародних відносинах ХХ століття.* – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.if.ua/books/10.html> 14. *Участь у миротворчій діяльності ООН.* – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://un.mfa.gov.ua/ua/ukraine-un/peacekeeping> 15. *Феденко О. В.* Миротворча діяльність України як критерій готовності її Збройних Сил / О. В. Феденко // *Військово-науковий вісник.* – 2012. – Вип. 18. – С. 97–107. 16. *Чекаленко Л.* Зовнішня політика України / Л. Чекаленко. – К.: Либідь. – 2006. – С. 712. 17. *Шелест Г. В.* Перспективи розширення миротворчої діяльності України на Широкому Близькому Сході та в Африці / В. Г. Шелест // *Трибуна.* – 2010. – № 5/6. – С. 26–28.

Ирина Смильская

**МИРОТВОРЧЕСТВО КАК ОДНО ИЗ ГЛАВНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ
СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И ООН**

В статье проанализировано одно из главных направлений сотрудничества Украины и ООН, значение миротворческой деятельности для Украины.

Ключевые слова: Украина, Организация Объединенных Наций, миротворческие операции, внешняя политика.

Iryna Smilka

**PEACEMAKING AS ONE OF THE MAIN ARE AS OF COOPERATION UKRAINE
AND THE UNITED NATIONS**

The article analyzes one of the main directions of cooperation between Ukraine and the UN peacekeeping importance for Ukraine.

Key words: Ukraine, the United Nation speacekeeping operations, foreign policy.